

Un any en blanc

Escriure no és fàcil. Cal sempre una ment desperta i un fons procliu a l'endinsament i la comunicació. Em direu que tampoc és tan costós i potser més banal, però tot aquell que s'ha trobat davant el paper en blanc en pot eduir experiències i raons de pes.

Així vistes les coses, el fet és que aquest quadern o diari n'ha patit d'aquesta situació pràcticament tot un any, del novembre de 2018 a l'agost de 2019.

Em direu que els esdeveniments generals han estat múltiples i d'un caire important i significatiu, tant des del punt de vista social, cultural, econòmic i polític. I, sense cap dubte, teniu tota la raó del món.

Potser el que ha fallat o defallit és l'interès personal i la passió per transmetre les situacions, el pensament i les emocions. Aquí rau tant la culpa personal com la general. O, més ben dit, el joc de les seves interaccions.

De fet, els humans ens movem subsidiàriament entre el què és conscient i l'inconscient. I això ens pot portar males pesades, sobretot en la percepció dels fets i de les situacions. No hi ha cap dubte!

Ara entrant ja una mica en el fons de la qüestió o del qüestionament personal, em sembla que cal fer una sèrie de consideracions o, inclús millor si voleu, d'advertiments.

La realitat no és mai innòcua i influeix sobre nosaltres extraordinàriament. Sempre creguem, o confiem, que la coneixem i que bé la interpretem. I és precisament aquí on hi ha fortes debilitats i clares dubitacions. De fet, sempre veiem la realitat sota un prisma, el nostre prisma personal. I això ja és una gran dificultat. Qui pot estar realment segur del què veu i del què interpreta?

Entremig, sempre hi ha la informació de què disposem, la peculiaritat del nostre tarannà, més o menys escèptic o optimista, més inclinat a la literalitat dels fets o a la voluta

mental. Clarament el nostre pensar és voluble i canviant. Una mateixa persona, en diferents moments, la jutgem inclús amb matisos contraposats. I la nostra llum particular els pot jutjar i fer variar sospitosament. O, dit d'altra manera, el nostre estat d'ànim és també variant i ple d'elucubració.

Però entre el blanc i el negre hi ha molts de matisos . O, dit d'una altra manera, el nostre estat d'ànim és també variant o, inclús bellugadís, i pot ser fàcilment acomodaticí a la nostra necessitat circumstancial o a la seguretat personal.

Com podeu veure podem fàcilment errar, inclús amb la més bona fe. No hi cap dubte.

Em direu quin sentit té tot aquest exordi previ. I fàcilment podem admetre un fons d'inseguretat, un decaïment anímic, el corc del dubte, la por a errar, els prejudicis propis... De tot n'hi ha o n'hi pot haver-hi.

En qualsevol cas, retornant ara a aquella blancor inicial del full, hi ha hagut alguns fets clars i condicionaments gens innocus, sempre neguitosos i atordidors.

En primer lloc, com ja hem vist en altres situacions anteriors, un primer fet decebedor clar ha estat la situació política del país, tant l'espanyola general com la referida específicament a Catalunya. I a aquesta decepció general, s'hi suma una falta de mires ben òbvia i vistent. I, ben pensat, no sé si ens mereixem tanta mediocritat i les baixes mires del conglomerat que ostenten els nostres governs i parlaments. Però la cosa és així de baixa i gens encisadora. És una situació crítica que més endavant hi haurem d'entrar dins aquest quadern, amb calma i un bon bisturí quirúrgic sanatiu.

Ara bé, a part d'aquestes depauperades situacions generals, en aquesta abstracció sobre el full en blanc, s'hi han de sumar també raons personals, lligades a la pròpia feina d'escriptura.

Així aquests darrers temps he estat implicat en la publicació de dos llibres: *Quadres de vida a la Barcelona de 1957 a 1976* i en la preparació definitiva del manuscrit de *Dues Mallorcaes. Un llibre de records*.

El primer versa sobre la meva joventut a Barcelona i els anys d'estudi i preparació universitària, amb un endinsament a aquella Barcelona i aquells anys ja en canvi econòmic i social dins el franquisme.

En canvi, *Dues Mallorcaes* contempla el món de la infància dins la Mallorca dels anys 1940 i el meu retorn posterior, dins la primera maduresa, a Palma per a contribuir als inicis de la Facultat de Ciències i dels estudis de Biologia a la llavors Universitat de Palma de Mallorca, l'actual Universitat de les Illes Balears (UIB).

Aquest darrer llibre s'endinsa en el que, per a mi, és l'essència de Mallorca i en els canvis de visió personals de la infància i de la maduresa, sempre amb l'enrenou de fons del paisatge i del paisanatge del bell i plaent entorn illenc, tan canviant al llarg d'aquests anys. D'aquesta manera, és un llibre d'un fons de gran sentiment mallorquí. És, potser, que totes aquestes raons expliquen una mica aquests mesos de fulls en blanc.

(1 de setembre de 2019)

Josep Pla entre homenots (Pla, Gaziel, Xammar, Delibes, Coromines)

Convindria que tothom fes un esforç per comprendre no la llegenda sinó la veritat de la meva vida, JOSEP PLA (1925).

La gracia suprema de Josep Pla deriva precisamente de un afán por brindarnos una visión de la complejidad del mundo a través de la elementalidad de un pretendido payés del Ampurdán. MIGUEL DELIBES (1975).

Calvet hauria volgut ser erudit. Cronològicament és de la segona generació de l'Institut, que creà -a través sobretot dels Estudis Universitaris Catalans- un grup d'erudits de gran importància: Rubió i Balaguer, creador de la història de la literatura catalana, Ramón d'Abadal, remarcable medievalista, Martorell, Valls i Taberner, Duran i Santpere, creador de l'Institut d'Història de Barcelona, institució importantíssima, etcètera. JOSEP PLA (1974).

Per damunt de les nostres diferències de temperament i de vida -que són coses secundàries, com les maneres de caminar i els camins-, penso que vós i jo tenim afinitats bàsiques essencials, en les finalitats - que són el terme de la caminada.

Per exemple: vós i jo som autènticament catalans, pasats d'aquell mateix terrós d'on va sortir el nostre gran Muntaner de Peralada. Som, a demés, racionalistes, realistes, liberals, tolerants, comprensius: enemics instintius de totes les nigromàncies que enterboleixen l'esperit dels homes i enfosqueixen el món. Si podiem en una bona xerrada, enumerar una a una aqueixes plagues, estic segur de què també coincidiríem plenament en assenyalar quines són. GAZIEL (carta de Gaziel a Pla, 29-IX-1953).

Si em prometeu que no ho heu de fer córrer. Us diré que sou l'únic català que sap escriure. Em direu en Carner, na-

turalment, i jo us diré que teniu raó. Però en Carner és principalment un poeta i, a la prosa, les seves “voies d’approche”, que diem els francesos, són infinitament menys directes que les vostres. El senyor Pujols és un cas que cau fora de la llei general. Els demés són -o som- unes coques. EUGENI XAMMAR (carta de Xammar a Pla, 9-III-1925).

En Xammar m’ha ensenyat més que tots els llibres plegats. És l’home més intel·ligent que jo conec, el que té un cop d’ull més segur i un coneixement del món més vast. És, encara, la naturalesa d’home més humana que he tractat, la persona menys primària, el senyor que té la raó més desperta i l’enteniment més clar. No passa dia que no pensi en ell, en el que m’ha dit i, sobretot, en el que m’ha insinuat. Després d’això, excuso dir que la meua més gran esperança és poder treballar un dia a Barcelona en alguna cosa amb en Xammar costat per costat. JOSEP PLA (1927).

Jo faig la vida del periodista. Vaig al ministeri de negocis estrangers i parlo amb tothom, del Kanziller fins al darrer secretari. A Berlín, s’hi està bé. L’alemany és difícilíssim. Jo no en sé res i ja pots veure els miracles que faig al diari. De vegades, m’espanto jo mateix de la capacitat d’adaptació i de la intuïció que tinc de les coses. Ja pots comprendre que els articles -n’he fet un foterol- no són més que quatre converses sense solta ni volta amb en Xammar. Tothom d’aquí ha dit que eren els millors que s’havien fet a Alemanya després de la guerra i que són exactíssims. A n’en Xammar, li roda el cap. JOSEP PLA (carta de Josep Pla al seu germà Pere, 16-VIII-1923).

Estic acabant de rellegir el “Manolo”. El considerava ja un llibre formidable, però amb els retocs i ampliacions que vostè hi ha fet, queda veritablement una edició definitiva de tot primer ordre. JOSEP M. CRUZET (carta de Josep M. Cruzet a Josep Pla, 27-V-1953).

En Teixidor, a qui vaig fer l’altre dia un moment de companyia, m’explicà tot de coses passades recentment i que jo

ignorava. Cada vegada que parlo amb Teixidor em vaig adonant del que val i de la seva força, que probablement és molt més gran de la que demostra, ja ho veuràs, un gran tipus. JOSEP PLA (carta de Josep Pla a Josep Vergés, l'Escaleta 10-VII-1944).

No vull que en aquest moment deixi de sentir que sóc al seu costat. Vostè sap que jo poso la força d'estil per damunt de la recerca preciosa, el gruix humà per damunt de l'alambí, la literatura d'abast nacional molt més alta que el brodat de cenacle, l'essència per sobre de la quintaessència, i comprèn què hauria fet jo. Ara el que cal és que això es repari sense altre ajornament. Mani'm si puc fer res. JOAN COROMINES (carta de Joan Coromines a Josep Pla, 1973).

La figura de Josep Pla (Palafugell, 1897-Llofriu, 1981) cada vegada agafa més empenta, preeminència i actualitat amb un reconeixement general del seu valor literari i de vigor interpretatiu. Sens cap dubte ja es considerat l'escriptor català cabdal del segle XX en el nostre país i una molt destacada ploma dintre de les personalitats literàries de tot l'entorn espanyol. Definitivament, el temps ha minvat i arraconat les suspicàcies que, en certs sectors, molt injustament li negaren aquesta preeminència i voluntat de modernitat estilística i interpretativa.

De fet, periodisme i literatura impregnaren sempre totalment la seva obra i personalitat i, a més a més, va saber trobar, amb gran intuïció i acuitat de mirada, el pols dels grans avatars nacionals i internacionals. Tot i això, fou sempre una personalitat discutida per moltes raons, tan literàries com polítiques. Ara bé, si quelcom destaca en ell és la claredat d'exposició i la precisió i originalitat en el matís i en la interpretació dels fets i de les persones, a més d'una inde-

pendència, molt personal, de judici que podia, en certs casos, inclús arribar a ser críticament tallant, molesta o feridora. Per confirmar-ho només cal donar una bona ullada a les seves OC o a les opinions que donà, ben obertament, sobre certs personatges. En qualsevol cas, en conjunt, podem apreciar sempre el vigor de les imatges, la contraposició de les idees, l'encuny en la valoració de les persones i el dinamisme descriptiu respecte al relat del moviment dels fets viscuts.

Així, passats ja quasi quaranta anys de la seva mort, el temps de dues generacions, la seva obra no ha perdut vigor ni lluentor i, ni molt menys, ha caigut en l'oblit com sol ser la tònica més general en la major part dels casos.

En aquesta línia de fets i consideracions un aspecte que darrerament ha guanyat una extraordinària importància i gran preeminència ha estat la publicació de la correspondència amb els seus editors (Josep Maria Cruzet, de l'editorial Selecta, i Josep Vergés, d'Edicions Destino), amb el seu germà i, sobretot, la relació que mantingué amb diversos homenots de l'època (Gaziel, Eugeni Xammar, Miguel Delibes, Joan Coromines).

Entrant ja en la qüestió que avui ens ocupa, amb Agustí Calvet Pascual (Gaziel) (Sant Feliu de Guíxols, 1887-Barcelona, 1964), va tenir una relació i una amistat fluctuants i, a vegades, esquiva. Els dos eren empordanesos, del Baix Empordà, de Palafrugell en Pla i de Sant Feliu de Guíxols en Gaziel. Els dos tingueren també una cultura molt sòlida i extensa, amb vigor dialèctic inusitat i gran versatilitat temàtica. Més cultural, històrica i filosòfica en el cas d'en Gaziel, més general, popular i literària en Pla. També ambdós visqueren moments claus dels esdeveniments crucials europeus del segle XX, directament *in situ* a l'estranger; a París sobretot en Gaziel, més diversificat i proper als fets en Pla (París, Berlín, Madrid, Roma, Moscou, Israel, Amè-

rica...). Potser d'aquí els hi vingué una certa reticència mútua inicial. En qualsevol cas, els avatars de les dues guerres (II Guerra Mundial i Guerra Civil espanyola) els portà finalment a un retraïment tàctic comú. A Cadaqués, l'Escala i el seu mas de Llofriu, en el cas d'en Pla; a Madrid i Sant Feliu de Guíxols, en Gaziél. *Meditacions del desert* ens mostra la desesperança final d'en Gaziél i des de *Calendario sin fechas* a la revista Destino i en tota l'obra posterior resplendeix la ironia i l'escepticisme d'en Pla.

Ara el llibre *Gaziél i Josep Pla, Estimat amic, correspondència (1941-1964)*, per edició de Manuel Llanas a Edicions Destino (2018), ens dona una bona mostra d'aquest pessimisme i decepció general i el retrobament final de l'amistat entre aquets dos grans escriptors i cronistes empordanesos. L'epistolari del llibre correspon a Gaziél. Un apèndix final afegeix diverses col·laboracions d'en Pla sobre en Gaziél.

Un altre cas, també ben simptomàtic, foren les relacions, molt més estretes i de col·laboració, entre Josep Pla i Eugeni Xammar (Barcelona, 1888-l'Ametlla del Vallès, 1973). Xammar fou un periodista internacional molt destacat que, desafortunadament, pràcticament no ens va deixar cap llibre elaborat personalment per ell mateix. També hem de dir que Pla i Xammar mantingueren una estreta inicial amistat i una relació canviant dins la seva murrieria habitual. El llibre d'Eugeni Xammar, a cura de Xavier Pla, *Cartes a Josep Pla i altres documents*, Quaderns Crema (2001) n'és una bona aproximació a aquesta amistat i una bona mostra d'aquestes relacions i de la vàlua, realisme, sinceritat i matusseria d'aquets dos gran periodistes.

D'altra banda, el 2017 es va celebrar al Centre Cultural de Blanquerna de Madrid, sota els auspicis de la Fundació Josep Pla i la de Miguel Delibes, unes jornades sobre "Josep Pla y Miguel Delibes: el escritor y su territorio" que l'octubre de 2018 fou publicat amb el mateix títol de *Josep Pla y*

Miguel Delibes. El escritor y su territorio, per Silex Universidad, coordinat pels editors Xavier Pla i Francisco Fuster. És un llibre de lectura molt recomanable on, des de diferents punts de vista, hi col·laboren, entre d'altres, especialistes literaris tan destacats com Pere Gimferrer, Valentí Puig, Laureano Bonet, Manuel Llanas, Xavier Pla, Jordi Amat...

En aquest darrer llibre, dins la riquesa de punts de vista considerats, hi suren les diferències del model d'aproximació als personatges i el paisatge de les dues personalitats, sempre amb un fons d'afecció mútua que no exclou matisos de reticència molt personals. En un, en Pla, hi viu el paisatge i la murrieria catalana, especialment empordanesa, i a l'altre, en Delibes (Valladolid, 1920-Valladolid, 2010), l'austeritat i la precisió lèxica castellanès i una ironia de fons més recòndit i elusiu. Els amants de la literatura d'aquestes dues grans personalitats literàries hi trobaran descrites, en les diverses aportacions del llibre, les particularitats de les obres dels dos autors, el tipus especial d'aproximació literària que desenvoluparen i el fons de les figures preeminentes de la seva època. D'aquesta manera, la diversificació calidoscòpica de les col·laboracions d'aquest llibre destaca i detalla, sota un prisma modern i comparatiu, els fets i el tarannà distintius dels dos escriptors i com el paisatge i les figures, amb distint ressò, adquireixen el seu protagonisme i una individuació estilística molt característicament definida, ben original i peculiar.

En un altre sentit, per situacions més personals i lligades amb la dèria obsessiva i insistent d'escriptura i de publicació, així com amb l'evolució del seu tarannà, dubtes, aspiracions, pesars o pessimisme és molt orientativa la correspondència que mantingué Josep Pla al llarg dels anys amb els seus editors, inicialment amb Josep M. Cruzet (*Amb les pedres disperses. Correspondència de Josep Pla amb Josep M. Cruzet*, a cura de M.J. Gallofré, Edicions Destino, 2003),

fins els seu suïcidi, i finalment, amb la publicació definitiva de l'obra completa a Edicions Destino, amb el seu amic i compatriota Josep Vergés (veieu, *Imatge Josep Pla*, vol 45 OC de Josep Pla).

També de gran interès és l'amistat que mantingué amb el filòleg Joan Coromines (Barcelona, 1905-Pineda de Mar, 1997), de renom internacional i aquí devem el ric i substancios *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* en nou volums. A l'*Epistolari Joan Coromines i Josep Pla*, eds. J. Ferrer i J. Pujadas, Curial (2001) hi trobem l'estima mútua que es tingueren i el caliu que compartiren per la llengua.

D'altra banda, els dietaris personals *Notes per a un diari* dels anys 1965, 1966 (veieu, *Per acabar*, vol. A, OC Josep Pla, Edicions Destino) i *Notes per a un diari* dels anys 1967, 1968 (veieu, *El viatge s'acaba*, vol. 39, OC Josep Pla, Edicions Destino) que, diàriament i breument, portava Pla són també una informació de primera mà sobre el flux decisiu de la redacció de la seva obra i el to successiu de l'escriptura. A més, com ja veiérem aquí mateix l'any passat, *La vida lenta. Notes per a tres diaris (1956, 1957, 1964)*, editada per Xavier Pla a Edicions Destino (2014), completa aquesta vessant intimista de gran valor per entendre el dia a dia de Pla, el seu pensament, el curs de l'elaboració de la seva obra i el decurs del seu sentiment amorós amb Aurora Perea, amb la qual convisqué durant el seu període escalenc dels anys 1940.

Més íntimes i personals són encara les cartes adreçades al seu germà, publicades a *Cartes a Pere*, Edicions Destino (1996), a cura de Xavier Pla. Aquí troben un Pla familiar, preocupat pels seus problemes, el curs dels viatges i el seguiment i opinions sobre les seves publicacions.

D'aquesta manera, vist en conjunt, tota aquesta correspondència, a més de l'aparició, com ja hem vist, de les relacions que mantingué amb Xammar i Gaziel, juntament

amb els estudis comparatius sobre ell i en Miguel Delibes, són unes riques i profitoses aportacions de gran interès per a un millor enteniment de la trajectòria personal i de les pulsions interiors que impregnaren la literatura de Josep Pla. Ben clarament, com podem veure, Pla de la literatura en feu vida i de la vida literatura. És d'esperar que algun dia de tot aquest terrabastall descriptiu, ja disponible a dia d'avui, en podrà sorgir una biografia completa i exhaustiva, propera i comprensiva, que pugui fusionar, àgilment i amb més ajustada certesa, les inquietuds i l'explicació interior de l'home que fou i l'obra que produí Josep Pla, en benefici de tots els seus nombrosos lectors i fervents admiradors.

(Llibre de la *Festa Major de L'Escala*, pàg. 24-28, 2019)

Dues presentacions del llibre *Quadres de vida a la Barcelona de 1957 a 1976*

Amb motiu de la publicació enguany del llibre *Quadres de vida a la Barcelona de 1957 a 1976* he fet dues presentacions del llibre a Barcelona i l'Escala.

La raó és clara. L'Escala va ésser el focus central del meu batxillerat i Barcelona la seu universitària dels meus estudis i formació superior.

El llibre crec que té, com diuen els castellans, la seva “enjundia” i traça el contrast entre el meu món previ vilatà i mariner i l'entrada i descobriment de la gran ciutat. A més d'aquest grinyol juvenil hi ha el fons de la grisor ciutadana dels anys 1950 i les ànsies per fer-se amb una cultura i una visió del món dins una ingenuïtat sempre propedèutica. Crec així que és un dels meus llibres més personals, tot ell ple d'anhels i inquietuds de difícil assoliment.

Primer, el març, vaig fer la presentació a la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya (RAFC), un fet sempre compromès pel que representa l'acadèmia i pel fons plenament barceloní de la institució. L'elecció dels presentadors no fou gens fortuïta. La presidí la Maria Planas, presidenta de la Secció de Biologia i Biotecnologia, i mallorquina, de Palma, com jo mateix. Intervingueren en Pep Ventura Ferrero, expresident de l'Acadèmia i company de curs de la nostra promoció de Farmàcia (1958-1964) i Antoni Fontdevila Vivanco, catedràtic de Genètica a la UAB, amb qui vaig coincidir d'alumne en el mateix grup del curs comú (1958-1959) a la Facultat de Ciències, llavors en l'edifici central de la plaça Universitat.

La sessió va ésser sincera i emotiva. Maria Planas feu una emotiva presentació. Pep Ventura creà un conjunt definidor d'anècdotes, destacant el poder observador del nou

vingut a la ciutat. Antoni Fontdevila va subratllar les dificultats d'integració a aquella Barcelona, des del punt de vista de la immigració peninsular dels que foren en el seu dia denominats com a xarnegos o xarnecs.

L'assistència l'acte fou bastant notable, molt més del que s'esperava. Sobretot hi havia familiars, companys de curs i persones afins. En acabar em vaig passar tot el temps del pisolabis firmant exemplars. La presentació va ésser realment exitosa, cosa sempre gratificant per a un autor.

La presentació feta a l'Escala fou més tardana, el 8 de juny, ja que s'hagué de retardar, sobre la data prevista, degut a la convocatòria inesperada de les eleccions municipals i de les generals.

En aquest cas, els presentadors foren Víctor Puga, alcalde de l'Escala, i Francesc Xavier Vila Mitjà, amic de sempre de l'Escala i director, competent i efectiu, de la revista *L'escalenc* de la qual en soc col·laborador habitual des de fa ja una pila d'anys.

En aquest segon cas l'assistència fou encara més massiva, pràcticament es va omplir tres quartes parts de la sala d'actes de l'ajuntament amb un públic prou fervorós i entusiasta.

En Víctor Puga és un valor sòlid del municipi escalenc. De fet, ha aconseguit la segona reelecció amb majoria absoluta, en uns moments on imperen i condicionen factors de gran pes, com són els moviments independentistes. Té seny, sap escoltar, porta bona gestió i no cau en atzagaiades, tan habituals dins el petit món de la política i dels municipis.

Va fer una presentació ben ajustada i molt completa. S'havia llegit abans amb deteniment el llibre i en tragué un bon suc interpretatiu.

També en Xavier Vila va saber portar el fil vers l'amistat i el fons d'aquell temps. Les nostres experiències havien estat molt comunes, tant de l'època d'estudiant de batxillerat